

„Ameddig mi élünk, addig vagyunk...”

Kisebbségi jegyzetek az „árvamagyarság”-tól a „világmagyarság”-ig

Ahogy mindig az elmúlt évtizedben, most is nyelvünk határvidékén ért utol a szerkesztői felkérés. Ismét mélyből jövő utakról érkezem mondanivalómhoz is. Évtizedek alatt megszokja az ember, hogy lassan mindent onnan lát, ahol gondoljai halmozódnak, kérdései sokasodnak, fájásai összegyűlnek. Innen, az erdélyi szórvány felől kissé másképp néz ki Európa, a nemzeti függetlenség, de sorsunk itthoni és vándorló alakulása is.

(Idehaza, a Kárpát-medencében)

Az elmúlt évtized alatt mi, magyarok idehaza is egyre mélyebben ékelődünk bele a Kárpát-medencei környező népekbe és kultúrákba, az emigrációs célországok népei közé: minden magyar épp abba, akinek közelében él, amelyik rajta a többségi államhatalmat birtokolja. Ha a Kárpát-haza tájain utazunk, bolyongunk, bárhová is érkezünk, szinte mindig a szélek közelében leszünk, nyelv- és országhatárokba, övezetekbe botlunk, és „identitás határsértők” vagyunk. Belső tagolódásunk és szakadozásunk olyan lett, mint ahogy nemrég a két bécsi döntéskor volt: Felvidéken és belső Erdélyben már annak idején is mindig és minduntalan szögesdrótokba, határőrökbe, az elválasztottság élményébe, keserűségébe bonyolódunk.

Így hát nemzeti függetlenségről már nagyon régóta csak feltételesen beszélhetünk. Mert hogyan is lehetne szabad az a nép, amelyiknek egész nemzedékei gyorsuló ütemben lesznek románná, szlovákká, szerbbé, horváltá?

Kievickélve a keleti befolyási övezetekből és a szovjet tábor vezényletének parancsszava alól, azt reméltük, hogy jöhet valamiféle világszabadság. Tévedtünk, mert birodalmak, nagy ütközőpontok között maradtunk, és sorsunk továbbra is Bethlen Gábor-i maradt. Nem tehetünk másként. „Úgy próbálunk cselekedni, hogy megmaradjunk.” Folyamatosan és keservesen igazodgatunk jobbra és balra, nyugatra és keletre, természetesen környezetünkhöz a fennma-

radás, túlélés érdekében. Sokszorosan igaz ez Kárpát-medencei, de világvándor létünk esetében, ahol lassan egyéb sem lesz, csak igazodás: átleselkedés a szomszédokba, hogy megfeleljünk a bennünk levő – valós vagy vélt – megfelelési kényszernek is.

Pedig a magyarság számára a nagy túlélési erőt mindig az adta, hogy évszázadokon át többé-kevésbé sikeresen gyúrta a maga arcára a környező értékrend hozzá érkező, őt ostromló hatásait, és a lehetőségek szerint sikerült – részben vagy egészen sajátjává – nemzetivé tenni. Eddig legalábbis. Hogy mit hoz a jelenkori hatalmas hatásáradat, az a jövő titka. Mert azt látjuk, hogy egyre nehezebb lesz az idegen kódrendszerekkel, a globalizációs értékekkel és a világszemléttel megküzdeni.

(A másfajta, a magyarul nem tudó magyar)

Idehaza tehát egy új értékrendű, egy „más” magyarság van kialakulóban. Ilyen méretű szétszóródásban, „világmagyarodásban” nem is csoda. Egyre fájdalmasabban kell tudomásul vennünk, hogy – a trianoni és világhatárok között is – egyre nagyobb mértékű, egyre népesebb lesz a magyarul nem tudó magyarok tábora. Milyen magyarság lesz ez távlatilag, hiszen még azt sem tudhatjuk, hogy eredetmagyarnak, második identitásos, vagy környezeti magyarnak fogjuk nevezni. Eljátszozunk a „miben él a nemzet?” változataival (nyelvében, lelkében, táncában, szívében) is, de pontosan tudjuk, hogy mindez csak önhihető álmodozás. Ha a kérdést közelebb engedjük magunkhoz, a tények kegyetlenül kijózanítanak. Mert bármilyen etnikai türelem és kiegyensúlyozottság mellett is, így csak (valamennyire) tudott nyelv lesz a magyar, nem teljes identitás. Aki pedig nem tudja átadni értékeit, nyelvét, kultúráját a következő nemzedékének, az menthetetlenül az „etnikai magvaszakadás” sorsára jut.

Aztán ez a gyarapodó „másfajta raj” néptöredékünk legtöbbször már együtt sodródik a többséggel, annak véleményével, elveivel együtt, és ki sem látszik belőle. Népünk fiai és leányai egyfelől Reményik Sándort idézve, „elpártolt liliomszálak”-ként ölelkeznek bele a környezetünkbe, másrészt az épp közelükben adott többségiakkal együtt indulnak el a megélhetési migráció sodrása mentén, és lesznek nem ritkán végleg elsüllyedő „mélyemigránsok”. Ezek lennének a sikeres kitörés lehetséges irányvonalai?

(Önkéntes önfeladás? Szabadon választható-e az asszimiláció?)

Meddig őrizheti meg függetlenségét, szuverenitását a népek közé szorított magyar? Lehetünk-e már végre szabadok? Hol van a széle önmagunknak, hol van a határa annak, amit erőszakkal, hatalommal, Lutherrel szólva „erővel, fegyverrel” vesznek el tőlünk, és amit mi adunk fel önként? Hol van az a határ, ahol a többség előtti tetszelgésben vidáman „önfeladunk”, és ahol ezt még ügyeskedésnek, Reményikkal szólva, „ahogy lehet”-ezésnek nevezhetjük?

Nekem minden önvédelmi küzdelmünk, szétszóródásunk és bezsugorodásunk, ki- és beolvadásunk közül a folyamatos térvészítés, a nyelvi összeszorulás és zsugorodás fáj a legjobban. Úgy tűnik, ezzel szemben majdnem teljesen tehetetlenek vagyunk. A nagy érték-hófúvásokban minduntalan betakar minket a mellettünk élő többség, átírjuk „én ontológiáinkat”, nyelvünket, kollektív emlékezetünket is. Olyan méretű asszimilációval és identitásátalakulással és értékváltással kell számolnunk, hogy lassan át kell írunk önazonosságunk legszentebb sztenderdjeit is. A magyar gyakran már nem magyar lesz, hanem nehezen eldönthetőn, esetleg magyarul is *még* tudó, dadogó eredetmagyar, ilyen eredetű nevet viselő „világlény”.

De a legfájdalmasabb mégis az önfeladás, amikor elkezdődik az öncenzúra a mindennapi kommunikációban, a nyelvhasználatban, a nyelvi jobbagylelkűség hajbókolása.

Nézem az iskolás gyermekek adatlapjait Kolozsvár egyik igen divatosan elit román iskolájában. Megdöbbenek, hogy színmagyar elitszülők demonstratíván magyar nevű gyermekeiket már az elemi iskolától kezdve román iskolába íratják. Kérdezem magamtól, hogy ha gyermekeik érvényesülési távlatait már ilyen korán többségi kifutópályára helyezik, kijelölik számukra az „oktatási, megélhetési asszimiláció” útjait, akkor miért adtak nekik honfoglalósnak csengő, ékezetes Hunor, Magor, Mátyás, Enikő neveket? Névadási tévedés? A szülő akkor még nem sejtette, hogy gyermeke nem „így”, hanem „úgy” fog jobban érvényesülni?!

Valahogyan minden ott kezdődik, ahol a közösségtöredék, a család, az egyén a csatazajban hadba indul értékeiért, majd az önfeladás gyászjeleit mutatja. Valameddig még van igény, tartás és kitartás arra, hogy megőrizzük azt, ami a mienk. Aztán pontosan követhetjük azt, hogy az egyre szélesedő együttélési felületeken miként őrlődnek, morzsolódnak le identitásunk elemei. Hogyan lesz fölöslegessé mindaz, amit évszázadokon át őriztünk, örököltünk, aztán lassan értéktelenné válik. Lehet ez „csak” egy ékezet a nevünkön, személy- és családnevünk sorrendje közösségi oldalunkon, a bejegyzések, megjegyzések, „kommentek” nyelve. Számítógépünk, telefonunk beállítási nyelve, a telefonba való hallózó bebeszélés nyelve, de mind arról üzen, hogy van-e értelme még mindannak, ami a mienk, vagy nemrég még a mienk volt.

Mindig fáj, amikor az „elitasszimiláció” szomorú jeleit és bizonyítékait is látnom kell széles e Kárpát-hazában. Ahol a hatalom, pénz létráján „emelkedő magyar”-nak vissza kell ütnie, rúgnia régi énje és a hozzá tartozók felé. Amikor már a társadalmi, gazdasági ranglétra egy adott magasságához (ahol illik divatos luxus autóval járnunk, luxus lakásban lakni, mert „tudod, a mi körünkben nekünk a szintet tartani kell”), hozzá tartozik bizonyos státusasszimiláció is. És ezzel együtt illik luxus identitáshoz is igazodni, az érvényesülés, a siker nyelvéhez – a többségihez. Nincs szomorúbb, mint amikor magyar többségű vidékeken is a nagyon sikeres magyar vállalkozó, a gazdasági elit – már a legalacsonyabb oktatási fokon is – többségi iskolába íratja gyermekét, majd többségi

társat választ, életét, könyvtárát, szokásait, kultúráját (és kulturálatlanságát), barátait a többség értékeivel, nyelvével tapétázza ki. („Te ezt nem érted!”) Igen, ez a leggyászosabb labancosodás. Ez a többségi siker volna az az igen áhított jóléti kategória, amiért érdemes felhagyni mindennel, amit örököltünk? Magyarságunk lenne az a nyári viselet, melyet az ősz közeledtével kötelezően sutba dobunk?

Meddig őrizhetem meg tehát függetlenségemet? Hol van az a határ, ahol már igazodásommal nem ügyes, kitartóan harcos vagyok, hanem önfeladó, haza és kultúra, szülőföld felperzselő labanc? De a kérdés tovább élesedik. Lehet-e szabad az, aki idehaza, Európában vagy az új világban, önként vagy sodrásra hagyatkozva ad fel mindent egy sikeresebb, egy jobb érvényesülés reményében? Mert bizony itthoni és európai hely- és önazonosság keresésünkben gyakran kemény döntések nyomán zajlik ez az identitásváltás. Sokan szabad akaratból és senki által nem kényszerítve vállalják azt, amiről még maguk sem tudják, hogy mi lesz az. És eközben évszázada tudatosan tápláljuk magunkban azt az önhitetést és önvigaszt, hogy nem lehet soha jó románná, szerbbé, szlovákká, osztrákká, aki egyszer magyar. És nem merjük bevallani, hogy ez bizony kemény önámítás: igenis lehet. Olvasztótégely Kárpát-medencénk, de az eltántorgott világ is tele van belőlünk és a friss nemzetekből gyúrt, azok kovászából kikevert, kihevített újsütetű neofita „nemzetfiakkal és nemzetlányokkal”. És még mindig jut belőlünk minden náció számára.

Sajátosságaink nyomelemei már jó néhány nemzet arculatában láthatók, emlékünknél nyomon követhetők. Mi már régóta és folyamatosan felkínáljuk és odaadjuk magunkat más népeknek a szűkebb Kárpát-medencében és szerte a világban. Jutott belőlünk bőven – eleddig legalábbis majdnem mindenkinek. De ugyanígy vagyunk jelen világszerte a világvándorlásban. Ez is a mi európaiságunk: egy csobbanás utáni hullámgyűrűk a népek óceánjában; karikák, amelyek aztán idővel szépen csendesen elvegyülnek az egészben.

(Aztán jött az új migráció),

hozzánk csatolták Európát is, mi pedig megélhetést keresőn elindultunk elfoglalni. Még a legóvatosabb becslések is 3 és 4 millió közöttire becsülik a valahol a világban élő és dolgozó, ideiglenes munkahellyel rendelkező romániaiak számát. Hatalmas népesség ez, és ebből nem nehéz tán néhány százezernyire is becsülni az erdélyi magyarok számát. Hatalmas gazdasági kiugrási lehetőség volna, de csapda is, nyelv-, tér- és népvészteség, erkölcsi sérülés is ez számunkra.

Nekünk, keletieknek és többféle népekkel körülszorongatott vagy épp kisebbségi magyaroknak a szülőföld mellé rendelődött európai irányt is meglegyetősen sajátosan kell értelmeznünk. Amolyan honfoglalósan, kalandozósan, megélhetésként és pénzszerezésként. És persze ilyen vagy amolyan útleveleikkel cipelnünk kell hátunkon a többségi nemzetek stigmáit és a nyugatiak félelmét

is. Huszonöt év alatt sikerült teljesen rettegetté tenni a piros román útlevelét. Amíg nem jött el az „útlevél-magyarország” boldog ideje, a kisebbségi magyar gyakran kényszerült arra, hogy naponta – Karinthy bukó diákjaként nevetségesen védekezve – magyarázza meg útlevelét. („Ezer bocsánat, amire önök gondolnak, az csak egy ország, az nem én vagyok. Én nem „az”, én „ez” vagyok.”) Aki teheti széles e keleti tájakon, az „egyszerűsítetten honosodott” magyarország útlevélszíné mögé rejtőzik, s letagad anyját, apát, nyelvet, szülőházát.

A soha nem látott méreteket öltő új emigrációban ismét a vándorlás világnemzete lettünk. A XIX. század végi amerikázás és a trianoni, majd az 56-os, a romániai zöldhatáros menekülések óta nem volt ehhez mérhető. De most ez is mindenben más. Most ugyan megnyílt, de miként képződik le tehát bennünk az a hatalmasra nyitott világ, amely eddig nem létezett, vagy számunkra tiltottan zárva volt? Nem lesz-e fölöslegessé, értéktelenné, értelmetlenné és póriasan provinciálissá minden, ami itthoni és magyar?

Kifogyott mellőlünk a biztonságos szülőföld, annak mély, hazahúzó ereje, a földvásárló és a gazdálkodást talpra állító remény. Eloszlott a hajdani: „pénzt gyűjtök, hazajövök, és biztosan jobb lesz” hite, mert otthon vár majd az abrosznyi földterület, melyet a társ, szülő vásárolt meg az Amerikából hazaküldött pénzből. Mert a szülő, a társ valamivel mégis csak várta haza a kitántorgott fiataalt, a pénzkereső férfit családot alapítani, önálló életet kezdeni. De ma milyen megélhetési, munkahely-teremtési reménnyel érkezik haza Spanyolországból, Olaszországból, Angliából egy házi beteggondozásból, eperszedésből a pénzt kuporgatott kelet-európai férfi vagy nő? Hogy legalább házat épít, elindulhat, és aztán lesz valahogy? Elindul, de hová fog érkezni? Munkahelyet, egzisztenciát teremteni már nem lesz ereje.

A mélyben azonban mégis csak ott van a legősibb vágy: hazajönni. Az ész marasztal, a szív, a honvágy hazahúz – vallja majdnem minden emigráns. E kettő között kell választani és győzni valamelyiknek.

És mégis, milyen sokan maradnak a távolban örökre. Bedarálja őket a megszokott jobblét, a jövedelem, az életnívó, melyről nem tudnak lemondani. És mindezek mellett további nehezékként sok fiatal köt „itthoni jellegű” vegyes házasságot azzal, hogy honvágyát és „etnikai elvonási tüneteit” gyógyítva, odakinn is itthoni-többségi társsal köti össze életét. És innen már csak egy lépés a vegyes házasságon át a teljes asszimilációig.

A világjáró, világlátott kisebbségi magyar is játszi könnyedséggel – sokáig ugyan „árvamagyarként”, de lassan mégis csak – „világmagyar” lesz. Nyelvek, országok, kultúrák között, digitálisan és fizikailag is jól tájékozódó, olykor eltévedő megélhetési világutazó, nem ritkán világgalándor. A sikerhatások kiröppíthetik a világegyetembe, bezárhatják egy idegen légtérbe, ahol magányos, soha haza nem látó műholdként, szatelit-magyarként lemerülésig keringhet a szülőföld körül. De akkor lesz végzetes ez, ha erről a pályáról már nincs leszállás, nincs hazatérés. Mert az ezernyi érdek, pénz, megszokás, családi hatás között sérült belső lelki navigációs rendszerével sajnos már nem érkezhetsz haza.

A világpályára álló kisebbségi magyar sorsa pedig még végzetesebb: ő ha nem vigyáz, többet fog eldobni abból, amit magával hozott, és többet is fog átvenni abból az idegenből, amit a távolból felkínálnak.

(Lehetünk-e hát szabadok?)

Közben pedig odakinn mégis csak együtt és majdnem egyik vagyunk, és a nevünk gyanúsan csengő gyűjtőfogalom, kelet-európai. De hiába vágyunk a szabadság után, sem odakinn, sem idehaza nem lehetünk szabadok addig, amíg Európa kalandor vándoraiként annak segédmunkásai, kubikosai, szemetesei, kukázói vagyunk. A távol-keletiekkel együtt mi végezzük el a kinti munkák legnehezebbjeit, legalantasabbjait. Mi szedjük le az Ibériai félsziget epertermésének legnagyobb részét. Nem lehetünk szabadok, amíg szülőföldünkötől távol jó pénzért mi vigyázzuk meg és gondozzuk idegenek öregjeit. Eközben pedig a magunkéit Istenre hagyjuk: a szomszédokra, a véletlenre és a Gondviselésre bízunk idehaza. Európa nagy építőtelepeit kétkezi kőműves munkával mi „honfoglaljuk”; mi építjük (és bontjuk) a Nyugatot, de gyarlóságainkkal, megbízhatatlanságainkkal, koldulásainkkal gyakran mi is romboljuk le az emberi méltóságot.

De nem lehetünk szabadok addig sem, amíg idehaza a szülőföld nem otthon, hanem csak elszaladásunk, kitántorgásunk, kényszerű otthontalanságunk és beolvadásunk helye. Amíg a szülőhaza csak az indulásra elegendő kilövőállomás. De az otthontudat melegsége, a megérkezés és hazatalálás már nem mindig fér bele a fogalomba. Amíg fiatal emigráló szülők ezrei éveken át hagyják gyermekeiket nagyszülőkre, a falura. Százszámra van Erdélyben és az Ókirályságban is olyan település, ahol 20 és 60 életév között alig maradt valaki a faluban, és a gyerekeket rokonok, szomszédok őrzik. Ez lenne a mi Európánk?

De lehet-e, maradhat-e független és ön maga a Kárpát-medencei magyarság nagyobbik része, amelyik a többségi népekkel hatalmas területeken érintkezik? Emitt a románok, arrébb a szerbek, horvátok és szlovénok, legnyugatabbra a németek, fenn a szlovákok és az ukránok darálnak magukba, diktálnak nekünk identitást, vagy ha nem is utasítanak, de már nincs szabadságunk, szabad akarunk és erőnk sem döntenet, leválni, magyarnak maradni.

Lehetünk-e szabadok, ha lelkünk, múltunk, nyelvünk is összenőtt azokkal, akik mellettünk élnek? Már nem is tudjuk, hogy mi a miénk, és mi a másé. Már mondandónkat sem nagyon tudjuk kifejezni, mert már nem elég hozzá a saját nyelvünk. Lebénult szórványmagyar szókészletünknek az a része, amelyik saját és árnyalt kifejezéseket tarthatott volna meg magának. Már szétválasztani sem lehet, hogy kitől mit vettünk át örömmel vagy erőszakkal, mit vettünk kölcsön (kaptuk és sosem adjuk vissza), vagy loptuk, mint a megélhetési zsebes. Az együttélésben megterhelt szórványnépeiségünk legnagyobb gondja tehát, hogy cipeli hátán, lelkén szomszédjait, a nemzeti „szervösszenövések” fájdalmait. Nyelvet, kultúrát, antropológiai jegyeket, mozdulatot, szavakat, kifejezé-

seket, építészetet, szokásokat és olykor az életrevalóságnak a szomszédtól elletett ügyeskedő eszköztárát.

(A család önvédelmi küldetése)

Az önvédelmi küzdelem, a kisebbségi autonómia legkisebb szigetei pedig azok a családok, amelyekben a családfők, gyermekeik köré védelmezően építik ki a nyelvi önrendelkezés védfalait. A sok rossz és lehangoló példát gyakran szoktuk baráti körökben is eljajgatni, de nincs meghatóbb, mint látni, felidézni a pozitív példákat, közelében élni ilyen nagyszerű embereknek. Maradékfalvas szórványokban egy-egy anya, ritkább esetben apa megveszecedett oroszlátként dönti el, hogy nem ad fel semmit, céltudatosan küzd a gyermekek, unokák nyelvi életben maradásáért, jövődjéért. A gyermekmentő nagyszülői misszió és korhatár azonban már kitolódott. Ez a nemes szolgálat sok esetben már utolérte a dédmamákat. Nem ritka, hogy az egész család ráhagyatkozik az otthon totyogó dédire, és ez a jövőmentés lesz az igazi „dédimisszió”.

A legnagyobb felismerés pedig meglátni az alkalmas és soha vissza nem térő lehetőséget, azt, hogy ott és akkor mi is az ő halaszthatatlan értékmentő küldetése. Van, amikor az erőszak határát súrolóan annyi, hogy otthonról a nagymama karjába ölelt unokával éjjel lopakodik a magyar lelkészhez, hogy ő keresztelje meg „hamarabb” – fia vegyes házasságából származó – unokáját. Hogy megelőzze a hozzá hasonlóan leleményesen „etno-tolvaj” másnyelvű és másvallású anyatársát. És ennek a tétje: ki tud hamarabb a papjához vagy pópájához elszaladni a vegyességben született unokával? Van, amikor a küzdelem tárgya családban az unokákkal is használt magyar beszéd, magyar mondókák megtanítása, vetekedés a magyar és román anyós között a délelőtti gyermekmegőrzés helyéért, majd óvoda, iskola nyelve. Versenyben vannak tehát a szülők, nagyszülők az értékek egymással, és ez a küzdelem a jövőről szól!

„Ameddig mi élünk, addig vagyunk...” folytatódnak gyakran a szórványbeszámolók sorsunk-jövőnk alakulásáról. Ez így hangzik el legtöbbször, amikor egy-egy anya, nagymama és dédanya nyelvszorongatott unokái jövőjének kilátásairól szól. Ők igazán tudják, hogy a fennmaradás küzdelem: napi véres megverekedés mindenért. Aztán azzal folytatódik, „aztán ha mik már nem leszünk, ők meglátják, hogy és mi még lesz tovább...”

(Azok példája, akik magukhoz szabják a világot)

Mindig csodáltam azokat, akik nem a többségi világhoz való szolgálalkú igazodásban, hanem a maguk, szeretteik javára fordított világteremtésben győzedelmeskednek. Idehaza is, az európai és világmagyarság körében is ismerünk ilyen jeleket.

Én magam az elmúlt évtizedekben – szóban, írásban, filmekben – mindig tudatosan vállaltam a keményen értékőrző szórványmagyarok kiállításának di-

cséretét, példáik népszerűsítését. Mert el kell mondani minden szépet, jót, rendhagyót arról, hogy kik és hogyan őriznek, teremtenek autonóm világot maguk körül. Hogy miként rendezik be magánéletüket „katakomba-identitásukkal”: a mellözöttel, üldözöttel. Mindezt ott, ahol több felé szakad a személyiség, ahol majdnem mindenben hasonulni kellene a többséghez. Ott, ahol nem illik „másnak”, etnikai normaszegőnek, látványszegőnek lenni, de még látszani sem.

Felidézhetnék tucatnyi Óromániában maradt vagy a világban bármerre emigrált magyar orvost, mérnököt, egyetemi tanárt, akik magyar vagy vegyes családjaikban kiharcolták maguknak a magyar magánéletet, az „etnikai intimitást” és gyermekeik nyelvi jövőjét. Nem kevés küzdelem és munka kell hozzá. Magyar Robinsonokként, védelmezően rendezik be házukat, tapétázzák ki otthonukat és a teljes szimbolikus életterüket régi fényképekkel, a szülőföld emlékeivel. Ezen értékek szerint keresnek társat maguknak, nevelik gyermekeiket, s vigyáznak arra is, hogy ne törjék, ne neveljék „ketté” őket. Körülöttük a kinti világban minden és mindenki más: a munkahely, a rendelő alkalmazottai, a betegek, a szomszédok, a város, sőt még a barátok is. De ők délutánra-estére visszavonulnak saját virtuális világukba, melyben tárgyak, emlékek, a digitális magyar univerzum ezernyi önkereső lehetősége kínálkozik.

De valamennyien látják a csapdákat is, tudják, hogy ebben minden ideigvaló, ha „csak” virtuális. Kilépni vele a ház falain kívülre nem lehet, mert ez egyben az intim magyarságból való kilépést és a rá szakadó másság terhét is jelenti. És azzal is számolniuk kell, hogy mindez csak valameddig tartó álomvilág: addig élhet, amíg a családba be nem lép a vegyes házasság nyelve és értékrendje. Az amerikai magyarok autonómia-szigetei, próbálkozásai sem lehetnek jobb esélyűek. Mert lehet, hogy nekik sikerült, de minden anyanyelvi közösségtől távol milyen eséllyel alapíthat majd gyermeke, unokája is magyar családot? Csak akkor, ha a család egésze mindent ennek a célnak rendel alá, és ezzel az esetek többségében ennek rabja is lesz. Vagy vállalja a jobb létről való lemondást, belátja, hogy ha magyar szeretne maradni, mert ez mindennél fontosabb, haza kell jönnie magyarnak.

Írtam már néhányszor arról az erdélyi mezőszéki szórványmagyar családról is, amelyik odahaza, családi házában megteremtette a „magyar autonómiát”. A férj, amikor negyedik fia is megszületett, és a Duna Televíziótól műholdvevő antennát szereztek nekik ajándékba, kisserelte a tévé keresőjét, hogy csak a magyar adót nézhessék gyermekei! Így sikerült megvédenie a legfőbb értéket: a magyar családot. Ez a családapa nem azon morfondírozott, hogy ezzel gyermekeit alapvető jogaikban megakadályozta: a tájékozódási szabadságában, véleményük kialakulásában, a szabad információáramlásban korlátozza, hanem biztosította nekik azt a jogot, hogy magyarok maradjanak.

Érdekes a Hunyad megyei Csegezi Árpád bácsi „kis magyar világa” is. Ő az, aki utolsó magyarként, román családjával a Hunyad megyei Nagypestényben egy csodálatos középkori templom árnyékában él. De jelenlétünk utolsó öreként csupán egyetlen – nyári konyha melletti fészkerben kialakított – „identitászugot”

örizhetett, tarthatott meg magának. Ez az ő etnikai területi autonómiája, az a hely, ahol számára világ- és vallásszabadság van. Asztalán a református énekeskönyv, magyar imádságoskönyv, a falon a magyar falinaptár, néhány régi tárgy, kancsók, tányérok, szüleitől örökölt emlékek. Ezek pedig határozottan nem „olyanok”. Ez a hely pedig az ő „intim etnikai szférája”, etnikai szobatisztaságának szent helye, amelyet nem leptek meg az ikonok, olvasók, szentképek, rózsafüzérek, a román ortodox írásbeliség. Körülötte él a teljesen román család, az asszony, a gyermekek, vők, unokák. Át kellett adnia a teret, minden jövőt magából a többségnek. De ez a lócás fészker, mely délutáni pihenőhelye, egyben az etnikai visszavonulás helye és esélye is: végvár egy tévesztett magyar identitás-világban.

Adtam hírt már arról az idős székely mamáról is, akit a nagy román Havas-elvére költözött fia magával vitt idős napjaira. Egy olyan családba érkezett, amely számára már elérhetetlen nyelven éli meg mindennapjait. De ahhoz, hogy a románul nem beszélő nagymamával szót lehessen érteni, a család fiatalabbik része kénytelen volt valamennyire megtanulni magyarul – a nagy román tenger közepén. Igen, ez lett a nagymama nagy demonstratív „tette”, a maga körül kiharcolt nyelvsziget, ahol sikerült értékeihez igazítania a többséget. Felismer-te, hogy neki itt felelőssége, sőt küldetése van: a lehetősége szerint nem hagyni, magva szakadjon a szülőföldnek és anyanyelvének. Sőt, szó szerint itt is megalkotni a maga autonómia-szigetét.

(Mit miként és hogyan adjuk tovább?)

Lassan úgy tűnik, hogy évszázadok alatt berögzült legdrágább értékvilágunktól, legértékesebb kincseinktől leszünk szabadok. Hová lettek a népdalt tömeg eufóriával éneklő közösségi alkalmak? Hová lettek legnagyobb nemzeti kincseink? Hol van a pentatónia a fiatalok kedvenc dalai közül, de mi lett a zsoltárokkal a protestáns gyülekezeti éneklés preferenciái közül? De hová lett az éneklő fiatalság?

A mai, Kárpát-medencei, elsősorban az elszakított és szétszórt fiatal magyar nemzedékeknek nehéz lesz elmagyarázni olyan, számukra már meglehetősen idegen, távoli és elavult fogalmakat, mint hűség, szülőföld, hazafiság, nemzeti irodalom, könyv, olvasás. Meg kell élnie valahogy, valamiből és valahol a „népek hazája nagyvilág” állapotában. Mert a „nagyvilágon e kívül” biztatásának csak egyetlen szava maradt még életben, és ez a „nagyvilág”.

A már-már világpolgár, a földgolyót körülutazó digitális magyar fiatalnak másképpen kell hazahozni, hazaterelni a figyelmét, tekintetét, de ehhez visszaadni számára a szülőföldet is. Annak, akinek a maga idejében idehaza (szülőként, pedagógusként, lelkészként) nem melegítettük fel a lelkét, vagy itthon sehogyan sem találhatott megélhetést, nehéz lesz haza, szülőföld iránti hűségről, felelősségről és hazatérésről beszélni.

Közben pedig minél jobban szétosztjuk magunkat a világban, annál jobban összébb kell húznunk magunkat és túltengő önbizalmunkat is idehaza. Összébb

jönni, test- és testvérközelbe, mert egyre kevesebben vagyunk, leszünk. „IV. Bélásán” összeszedni a maradék hazát és népét a sok tatárjárás után. Ma már nem lakhatjuk be a nagy Kárpát-medencét úgy, ahogyan azt néhány szűk évszázadig tettük, és utána még néhány évszázadik hittük, és álmainkban magunkkal önhitettük. De el sem foglalhatjuk Európát. Talán soha ennyire nem voltunk magunkra utalva, mint manapság. De közben talán soha nem voltunk ennyire másoktól függők. Erőnk és jövőnk attól függ, hogy milyen erővel tudjuk összekötözni az összetartozás szálait. Mindehhez pedig nagy külső segítséget hiába várunk: továbbra is a magyar családra, az egyre jobban begubózdó kis-közösségre, a nagy áldozatok árán megvédelmezett anyanyelvi munkaközösségre, az életünket szervező egyházra marad nyelvi hivatásunk és küldetésünk nagy része.

Úgy tűnik, hogy minél inkább próbálunk függetlenedni a szülőföldtől, minél inkább nő mozgásterünk a világban, annál szorosabb szíjra fűz a hontalanság megkötöttsége, és lesz belőle rabláncszabadság. Pedig minden dolgunk csak itthon maradva, ide hazatérve nyerheti vissza értelmét. Úgy kell tennünk, mint hajdan Sütő Andrásék kutyája Pusztakamaráson, a Magyar utcai hajdani jobbágyportán: tudja, hogy mozgástere véges, de mégis, ezerszer is nekiugrik a dróthuzalnak, és lánc szorulásáig, torokfojtogatásig kipróbálja lehetséges szabadsága határait. Aztán csak le kell nyugodnia, mert megérti, mégis csak itt van itthon, itt él a róla is gondoskodó gazda.

Nekünk is ez a mienk, ennyi az otthonunk, portánk, ennyi a mi megmaradt hazánk.

